

Danko Šourek

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Odsjek za povijest umjetnosti

Faculty of Humanities
and Social Sciences,
University of Zagreb,
Department of Art History

Ivana Lučića 3,
Zagreb, Hrvatska

dsourek@ffzg.hr
orcid.org/0000-0001-9255-8682

UDK / UDC:
73 Petruzzi, S.

DOI:
10.17685/Peristil.61.8

Primljeno / Received:
15. 9. 2018.

Prihvaćeno / Accepted:
16. 11. 2018.

Prilog zagrebačkom opusu riječkoga kipara Sebastijana Petruzzija

Additions to the oeuvre
of Sebastiano Petruzzi in Zagreb

APSTRAKT

Mramorne skulpture svetih Petra i Pavla, danas smještene na pročelju župne crkve Presvetog Trojstva u Krapinskim Toplicama te mramorna skulptura Bogorodice Uznesenja u Dijecezanskom muzeju Zagrebačke nadbiskupije, u radu se – temeljem komparacije s drugim umjetnikovim djelima – pripisuju riječkom kiparu Sebastijanu Petruzziju. Navedene kipove moguće je povezati s Petruzzijevom zagrebačkom aktivnošću, arhivski dokumentiranom tijekom devetoga desetljeća 18. stoljeća te obilježenom narudžbama za katedralu i kapelu (nad)biskupskoga dvora.

KLJUČNE RIJEČI

Sebastiano Petruzzi, Krapinske Toplice, Dijecezanski muzej Zagrebačke nadbiskupije, zagrebačka katedrala, barokna mramorna skulptura

ABSTRACT

The paper discusses two marble statues of Saints Peter and Paul today adorning the façade of the parish church of the Holy Trinity in Krapinske Toplice, and a marble sculpture of the Virgin of the Assumption preserved in the Diocesan Museum of the Archdiocese of Zagreb. Through comparative analysis with other known works, the author attributes these sculptures to the Rijeka-based sculptor Sebastiano Petruzzi, whose activity in Zagreb, documented during the ninth decade of the 18th century, was marked by commissions for the cathedral church and for the chapel of the (arch)diocesan palace.

KEYWORDS

Sebastiano Petruzzi, Krapinske Toplice, Diocesan Museum of the Archdiocese of Zagreb, Zagreb cathedral, Baroque marble sculpture

1. Krapinske Toplice, župna crkva Presv. Trojstva, pogled na pročelje (foto: Danko Šourek)

Krapinske Toplice, parish church of the Holy Trinity, façade (photo: Danko Šourek)

U panorami baroknih mramornih oltara i kipova koji su od kraja 17. stoljeća počeli ispunjati zagrebačku katedralu, važno mjesto zauzimaju ostvarenja dvojice u Rijeci udomaćenih kipara – Antonija Michelazzija (Gradisca d'Isonzo, kršten 1. 11. 1707. – Rijeka, 18. 9. 1771.) i Sebastijana Petruzzija (zabilježen u Rijeci od oko 1777.).¹ Prvi je umjetnik u Zagrebu ostavio tek jedno dokumentirano djelo – monumentalni oltar posvećen sv. Jurju i bl. Augustinu Kažotiću (1741.–1749.) koji se do potresa 1880. godine nalazio u sjevernoj lađi katedrale,² proširivši tako naručiteljske horizonte zagrebačkih kanonika do tada gotovo u

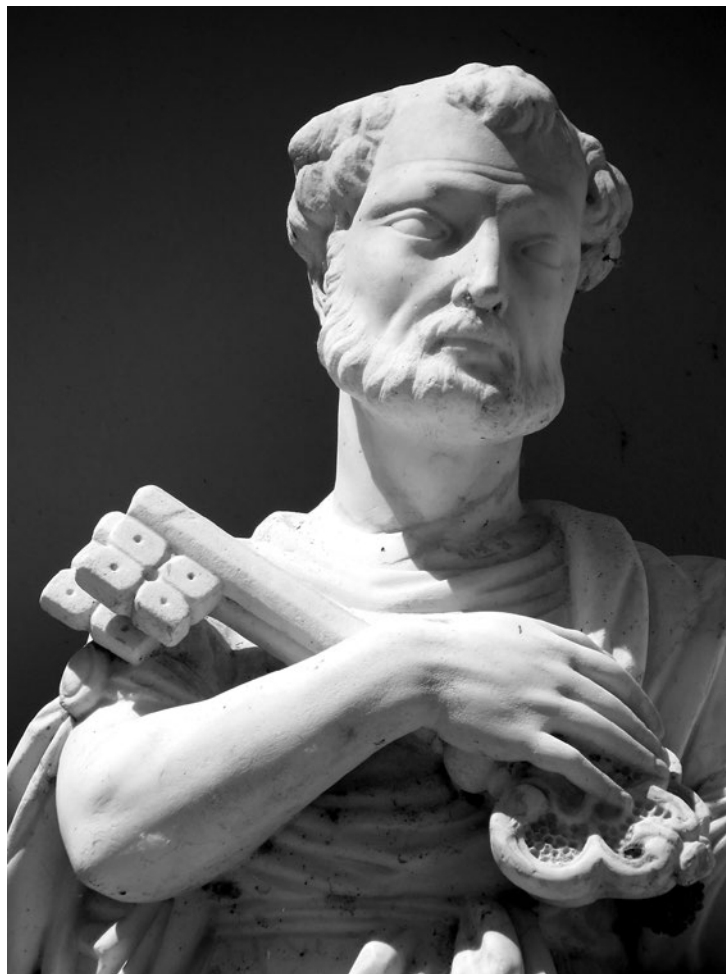
potpunosti usmjerene ka ljubljanskim altarističkim i kiparskim radionicama (te njihovu posredovanju u nabavci djela mletačkih kipara).³ Jednom uspostavljene veze sa zagrebačkim naručiteljima nastavio je održavati i Michelazzijev nasljednik na riječkoj kiparskoj sceni 18. stoljeća, Sebastiano Petruzzi, čija dobro dokumentirana djela nastala za kapelu (nad)biskupskoga dvora i katedralu čine svojevrsnu jezgru njegova umjetničkoga opusa okupljenu u monografskoj obradi Doris Baričević (1997.).⁴ Glavni arhivski izvor za poznavanje Petruzzijeve zagrebačke djelatnosti predstavlja pri tome računski bilježnik kanonika-kustosa Antuna Zdenčaja,⁵ koja bilježi niz narudžbi povezanih s katedralom i biskupskim dvorom. Riječki se umjetnik u njoj opetovano spominje kao kipar (*magister artis statuariae; statuario fluminensi*), a među njegovim pomoćnicima zabilježeno je ime stanovitoga Marcusa Gropellija.⁶ Svoju aktivnost u Zagrebu Petruzzi započinje izradom oltara posvećenog Mariji Pomoćnici u kapeli (nad)biskupskoga dvora (oko 1778.),⁷ a nastavlja je u katedrali radovima na oltaru sv. Ivana Nepomuka (oko 1780.–1783.) kojega je neposredno prije toga (1777.) u sjevernoj lađi postavio majstor Franz Pack iz Graza,⁸ te izradom oltara posvećenih sv. Franji Asiškom (1780.) i sv. Jeronimu (1780.–1783.), pod arkadom korske pregrade koja je od ostatka crkve nekoć odvajala svetište i kapele sv. Ladislava kralja i sv. Marije (bočne apside).⁹ Arhivski su dokumentirani i određeni klesarski radovi (poput izrade mramornih portala u biskupskoj kapeli i kandelabara za uskršne svijeće u katedrali) te manji popravci na potresom oštećenom Michelazzijevu oltaru sv. Jurja i bl. Augustina Kažotića, a 25. srpnja 1783. godine kiparu je isplaćeno 600 florena za dva neidentificirana mramorna kipa postavljena pred ulazom u katedralu.¹⁰

Temeljem dokumentiranih i sačuvanih djela, Doris Baričević (1997.) Sebastijanu Petruzziju pripisala je i anđela koji lijevom rukom pridržava kartušu s napisom, danas postavljenoga na početku stubišta propovjedaonice (1772.) župne crkve sv. Marije od Pohoda na Dolcu u Zagrebu.¹¹ Osim onih u Zagrebu, dokumentirana Petruzzijeva djela nalaze se u crkvama u Krku, Cresu te Praputnjaku,¹² a s njegovom djelatnošću povezuju se i oltari u Rijeci, gdje je na umjetnikovu prisutnost upozorila već Radmila Matejčić (1982.),¹³ te Senju i Kastvu.¹⁴ Damir Tulić (2012.) Petruzzijevu je pak opusu – u kojem prepoznaje odjeke stila venecijanskoga kipara

2. Sebastiano Petruzzi, *Sv. Petar*, 1783.(?), Krapinske Toplice, župna crkva Presv. Trojstva, pročelje (foto: D. Šourek)

Sebastiano Petruzzi, *St Peter*, 1783(?), Krapinske Toplice, parish church of the Holy Trinity, façade (photo: D. Šourek)

3. Sebastiano Petruzzi, *Sv. Petar*, detalj, 1783.(?), Krapinske Toplice, župna crkva Presv. Trojstva, pročelje (foto: D. Šourek)

Sebastiano Petruzzi, *St Peter*, detail, 1783(?), Krapinske Toplice, parish church of the Holy Trinity, façade (photo: D. Šourek)

Antonija Bonazze – pridružio oltare i skulpture u istarskom Momjanu, Pazinskim Novakima, Gračišću, Gologorici, Lanišću, Kostanjici, Oprtlju, Pazinu, Svetom Ivanu od Šterne, Kršanu i Veprincu, približivši mu i više kipova na bočnim oltarima u riječkoj zbornoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije.¹⁵

Upravo zahvaljujući karakterističnom umjetničkomu izrazu, formiranom na tradicijama mletačkoga *settecenta* utišanog klasicističkom zatvorenošću forme i suzdržanošću pokreta, Petruzzijev zagrebački opus moguće je ovom prilikom proširiti s tri mramorne skulpture, zatečene

u Krapinskim Toplicama (župna crkva Presvetog Trojstva) i Zagrebu (Dijecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke).

U nišama na pročelju župne crkve Presvetog Trojstva u Krapinskim Toplicama (sl. 1) smješteni su – posve neuobičajeno za kontekst kontinentalne Hrvatske – mramorni kipovi svetih Petra i Pavla. Današnja crkva podignuta je između 1829. i 1832., tj. 1855. godine,¹⁶ a nesklad u dimenzijama niša i svetačkih skulptura navodi na pretpostavku kako su ove na svoje današnje mjesto dospjele naknadno. Sve do 2009. godine bile su prekrivene premazima fasadne boje i prljavštine koji su

4. Sebastiano Petruzzi, *Sv. Matej*, detalj, 1780.–1783., Zagreb, župna crkva sv. Ivana Krstitelja na Novoj Vesi, oltar sv. Jeronima iz zagrebačke katedrale (foto: D. Šourek)

Sebastiano Petruzzi, *St Matthew*, detail, 1780–1783, Zagreb, parish church of St John the Baptist, Nova Ves, altar of St Jerome formerly in Zagreb cathedral (photo: D. Šourek)

skrivali izvornu prirodu materijala te onemogućavali puno vrednovanje njihove umjetničke kakovće, kao i određivanje povijesnoga konteksta njihova nastanka.¹⁷

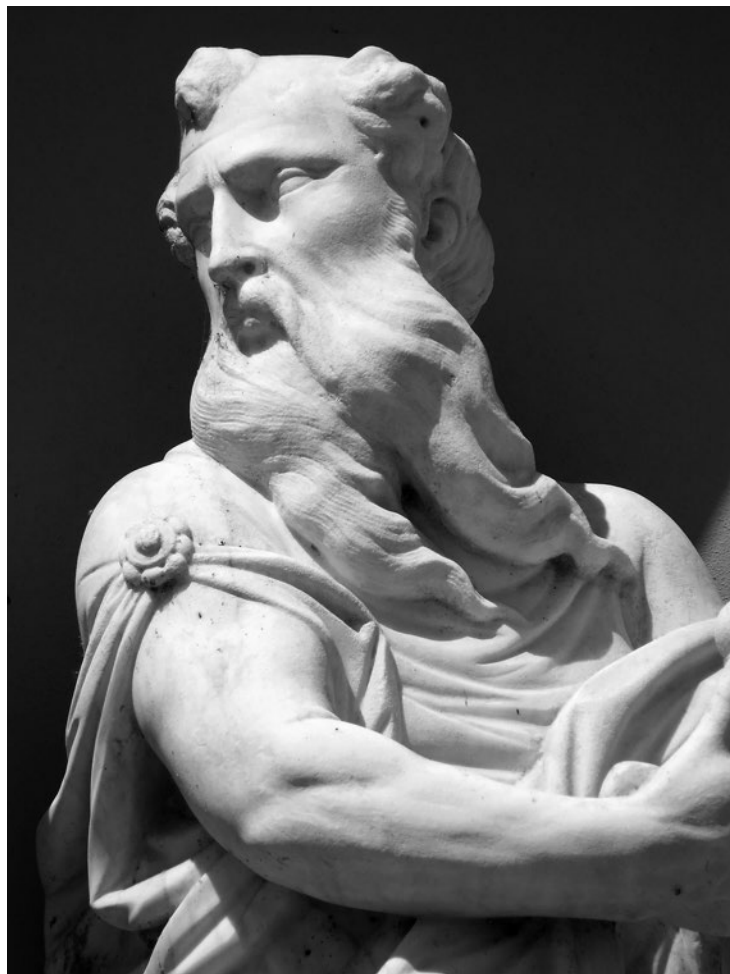
Sv. Petar (sl. 2) prikazan je u pomalo ukočenom, frontalnom stavu, obrisa nogu naglašenih vertikalnim plohamo draperije. Odjeven je u jednostavnu, dugu halju, bogato nabranih rukava, nad laktovima pričvršćenih ukrasnim kopčama. Ogrnut je plaštem prebačenim preko lijevoga ramena i podvijenim ispod pojasa. Desnu ruku mekom kretnjom primiče grudima na koje privija par predimenzioniranih ključeva – simbol papinskoga

5. Sebastiano Petruzzi, *Sv. Josip* (?), 1780–e, Cres, župna crkva sv. Marije Snježne, oltar Majke Božje Karmelske (foto: D. Šourek)

Sebastiano Petruzzi, *St Joseph* (?), 1780s, Cres, parish church of Our Lady of the Snows, altar of Our Lady of Mount Carmel (photo: D. Šourek)

autoriteta. Ljevica je pak u blago zakrivljenom luku opuštena uz tijelo te pridržava o bok prislonjenu poluotvorenu knjigu. Robusna glava oštih crta lica, s vodoravnim potezima bora na namrštenu čelu i snažnom vilicom obraslom kratkom bradom (sl. 3), usporedbu pronalazi u Petruzzijevoj skulpturi sv. Mateja s dokumentiranoga oltara sv. Jeronima iz zagrebačke katedrale (sl. 4), kao i nekolicini drugih – majstoru pripisanih – svetačkih figura: uz onu sv. Josipa s glavnoga oltara kapele Majke Božje od Arta u Senju (1786.),¹⁸ srodnošću fizionomije ističe se pri tome malena skulptura neznanoga sveca (sv. Josipa?) na atici

6. Sebastiano Petruzzi, *Sv. Pavao*, 1783. (?), Krapinske Toplice, župna crkva Presv. Trojstva, pročelje (foto: D. Šourek)

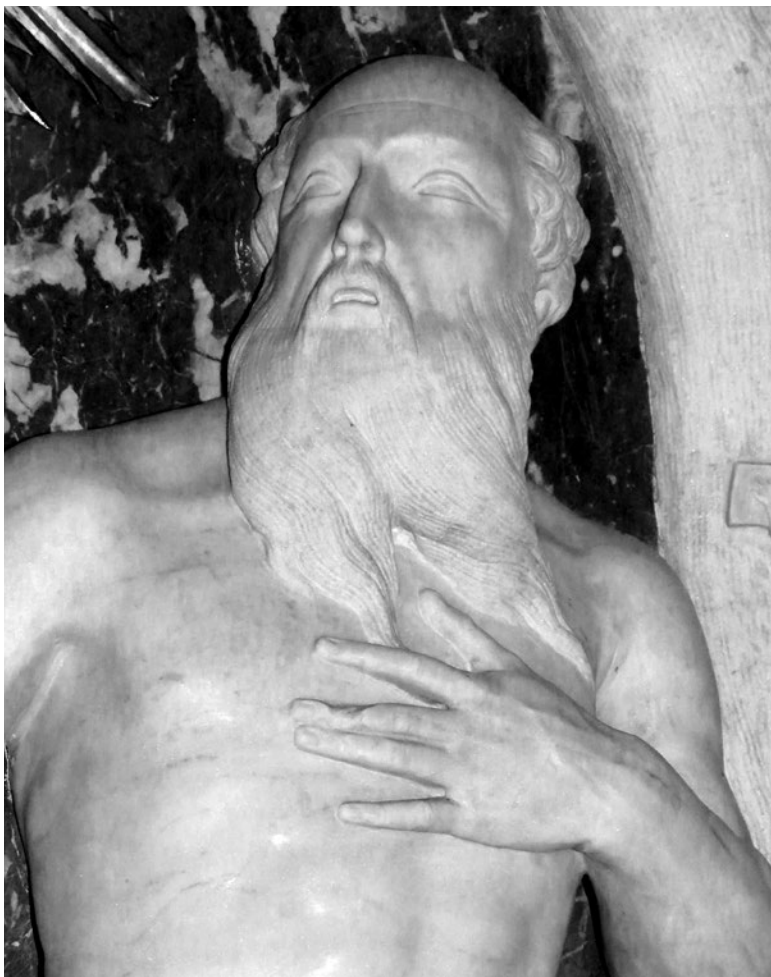
Sebastiano Petruzzi, *St Paul*, 1783(?), Krapinske Toplice, parish church of the Holy Trinity, façade (photo: D. Šourek)

7. Sebastiano Petruzzi, *Sv. Pavao*, detalj, 1783. (?), Krapinske Toplice, župna crkva Presv. Trojstva, pročelje (foto: D. Šourek)

Sebastiano Petruzzi, *St Paul*, detail, 1783(?), Krapinske Toplice, parish church of the Holy Trinity, façade (photo: D. Šourek)

oltara Gospe Karmelske u zornoj crkvi Majke Božje Snježne u Cresu, (sl. 5) gdje je Petruzzijeva aktivnost – vezana za izradu oltara sv. Petra te dvaju ambona uz trijumfalni luk svetišta – arhivski zabilježena 1788. godine.¹⁹ Sa spomenutom skulpturom kip sv. Petra iz Krapinskih Toplica povezuje i posve srodan stav i zasnovanost draperije s karakterističnim spiralno prelomljenim okrajkom plašta koji se okomito spušta duž unutarnje strane bedara. Podrijetlo ove tipologije u okvirima riječke mramorne skulpture 18. stoljeća moguće je pri tome prepoznati u monumentalnom rješenju sv. Josipa na glavnom oltaru nekoć

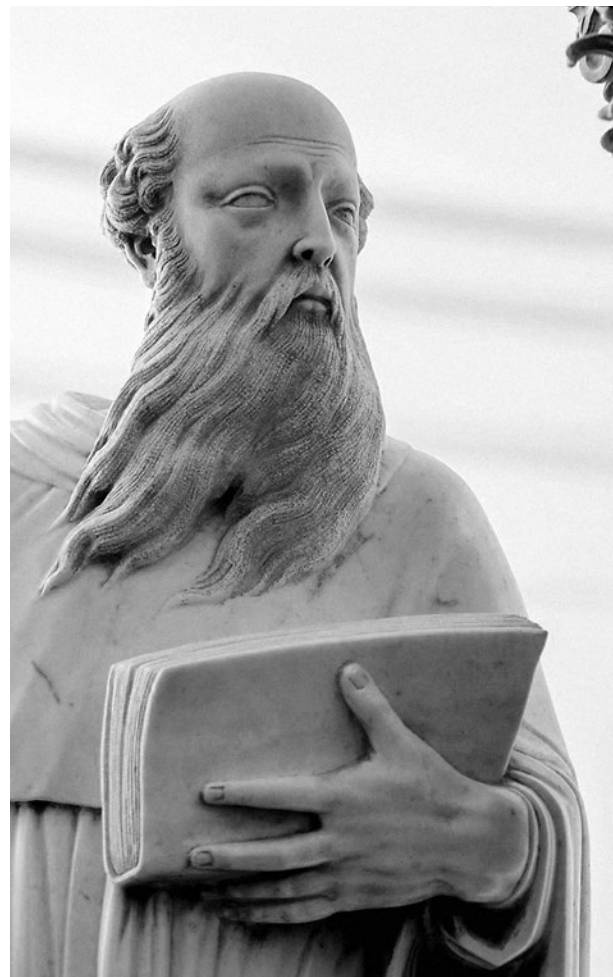
augustinske crkve sv. Jeronima (1744.), pripisana nogu dlijetu Antonija Michelazzija.²⁰ Uspješnijom u svom izrazu te istodobno opuštenu i energičnijom u impostaciji doima se skulptura sv. Pavla (sl. 6). Svetac je prikazan u naglašenom okretu tijela s osloncem na lijevoj nozi. Torzo, blago povijen unazad, širokom je kretnjom desne ruke koja pridržava mač usmjeren ulijevo. Lijeva ruka pada priljubljena uz tijelo te o oštricu mača prislonjenu bok, upire zaklopljenu knjigu. Kao i sv. Petar, i sv. Pavao odjeven je u jednostavnu halju rukava skupljenih ukrasnim kopčama. Osim energičnom kretnjom ruke – podcrtanom

8. Sebastiano Petruzzi, *Sv. Jeronim*, detalj, 1780.–1783., Zagreb, župna crkva sv. Ivana Krstitelja na Novoj Vesi, oltar sv. Jeronima iz zagrebačke katedrale (foto: D. Šourek)

Sebastiano Petruzzi, *St Jerome*, detail, 1780–1783, Zagreb, parish church of St John the Baptist, Nova Ves, altar of St Jerome formerly in Zagreb cathedral (photo: D. Šourek)

plastički istaknutom muskulaturom podlaktice i nabreklih žilama nadlanice – dinamizmu figure (usprkos već klasicistički zatvorenom volumenu) pridonosi i snažni okret glave, s pogledom usmjerenim preko desnoga ramena. Silovitost ovoga pokreta, kompozicijski suprotstavljena kretnji torza, naglašena je mekim pramenovima duge brade koji padaju na svečeva prsa, s ušiljenim razdvojenim vršcima uzvijorenom prema lijevom ramenu (sl. 7). Na srodan su način oblikovane i pokrenute brade na Petruzzijevim skulpturama sv. Jeronima u središtu istoimena zagrebačkoga oltara (sl. 8) te (u zrcalnom usmjerenju) sv. Benedikta (sl. 9)

9. Sebastiano Petruzzi, *Sv. Benedikt*, detalj, 1779., Krk, crkva sv. Marije od Anđela, glavni oltar (izvor: <http://krk.rijekaheritage.org/hr/kj/benediktinke>)

Sebastiano Petruzzi, *St Benedict*, detail, 1779, Krk, church of Our Lady of the Angels, high altar (source: <http://krk.rijekaheritage.org/hr/kj/benediktinke>)

na glavnom oltaru crkve sv. Marije od Anđela uz samostan krčkih benediktinki (1779.),²¹ kao i ona – umjetnikovu izrazu bliske skulpture – augustinskoga sveca na oltaru sv. Nikole Tolentinskoga u crkvi sv. Jeronima u Rijeci (1781.).²² Posve srodnu fizionomiju izraza s namreškanim čelom, ostrim hrptom nosa i upalim obrazima čije se oštre, okomite bore stapaju s linijama duge brade, Petruzzi je primijenio i kod sv. Benedikta (sl. 10) na oltaru sv. Franje Asiškoga (Serafijskoga) za zagrebačku katedralu, ali i na drugim pripisanim mu starijim figurama. Dramatičnost izraza – često strana Petruzzijevim likovima – postignuta plastički

10. Sebastiano Petruzzi, *Sv. Benedikt*, detalj, 1780., Zagreb, župna crkva sv. Ivana Krstitelja na Novoj Vesi, oltar sv. Franje Asiškoga iz zagrebačke katedrale (foto: D. Šourek)

Sebastiano Petruzzi, *St Benedict*, detail, 1780, Zagreb, parish church of St John the Baptist, Nova Ves, altar of St Francis of Assisi formerly in Zagreb cathedral (photo: D. Šourek)

naglašenijom modelacijom usporedivom s onom na licu Aarona (1750.-1751.) kojega je za venecijansku crkvu dei Gesuati izveo slavni Giovanni Maria Morlaiter,²³ rijetko, međutim, prelazi granicu površinske, epitelne obrade usredotočene na gradaciju dubine linija bora.

Uz gotovo tipske fizionomije sa sumarno obrađenim bradama i oštro rezanim očima praznih, bademastih jabučica te karakteristične cjevaste nabore draperija, na vezu s dokumentiranim Petruzzijevim djelima ukazuje još jedna, „tehnička“, pojedinost. S asistentskim skulpturama na oltarima sv. Franje Asiškoga i sv. Jeronima, *Sv. Petar* i

Sv. Pavao iz Krapinskih Toplica dijele i oblikovanje niskih, četvrtastih baza s konveksno pokrenutim prednjim stranicama, na čijim malenim plohamo balansiraju robusna svetačka tijela.

Prihvati li se Petruzzijevo autorstvo spomenutih kipova, nameće se pitanje njihova izvornoga smještaja, odnosno podrijetla. Kako je već istaknuto, početak izgradnje današnje crkve u Krapinskim Toplicama datira u 1829. godinu te je očito kako su kipovi umjetnika čija dokumentirana djelatnost zamire na izmaku 18. stoljeća u niše na njezinu pročelju dospjeli naknadno. Pretpostavku da su se u vrijeme gradnje crkve skulpture već nalazile

u Krapinskim Toplicama (tj. da su izvorno bile namijenjene crkvenoj građevini koja je prethodila današnjoj) osim nesrazmjera dimenzija velikih niša i relativno malenih figura,²⁴ otklanja i kontekst pojave te rasprostranjenosti barokne mramorne skulpture na području sjeverozapadne Hrvatske. Uz iznimku triju franjevačkih crkava povijesne Hrvatsko-Kranjske provincije (Karlovac, Jastrebarsko, Marija Gorica) u kojima su glavni mramorni oltari nabavljeni zahvaljujući redovničkim vezama s altarističkim radionicama u Ljubljani i Goriziji,²⁵ njezina je prisutnost tijekom 17. i 18. stoljeća ostala naime ograničena na tri zagrebačke crkve: katedralu, nekoć isusovačku crkvu sv. Katarine Aleksandrijske na Gradecu te župnu crkvu Pohoda Blažene Djevice Marije na Dolcu. Množinom, kakvoćom i autorskom raznorodnošću mramornih ostvarenja isticala se pri tome zagrebačka katedrala u kojoj je već 1696. godine postavljena mramorna propovjedaonica – rad ljubljanskoga altarista Mihaela Cusse sa skulpturom andela-atlanta pripisanom venecijanskom kiparu Paolu Callalu.²⁶ Na izmaku 18. stoljeća u njezinoj je unutrašnjosti izbrojeno čak petnaest mramornih oltara,²⁷ a Paolu Callalu pridružila su se, arhivski dokumentirana ili atributivno predložena, kiparska imena poput Alvisea Tagliapietre,²⁸ Francesca Robbe, Jacopa Contierija, Francesca Rottmanna,²⁹ Antonija Michelazzija te – naposljetku – Sebastijana Petruzzija. Najveći dio ovih umjetničkih ostvarenja bio je – u sklopu obnove koju je nakon potresa 1880. godine proveo zagrebački arhitekt Herman Bollé – uklonjen iz katedrale te je svoje mjesto pronašao u muzejskim ustanovama (Muzej za umjetnost i obrt, Muzej grada Zagreba) te crkvama diljem tadašnje Zagrebačke nadbiskupije (Varaždinske Toplice, Vrbovec, Križevci, Glina, Sisak, Žakanje, Lupoglav).³⁰ Čini se kako je potonjima moguće pridružiti i župnu crkvu u Krapinskim Toplicama u nišama čijega se pročelja – kako je navedeno – nalaze skulpture kipara višekratno angažiranoga od strane zagrebačkih naručitelja tijekom posljednje četvrtine 18. stoljeća. S velikom je vjerojatnošću moguće, naime, zaključiti kako su i toplički kipovi bili izrađeni tijekom razdoblja plodne zagrebačke aktivnosti Sebastijana Petruzzija usredotočene na narudžbe povezane s tadašnjim kustosom katedrale, kanonikom Antunom Zdenčajem i zagrebačkim biskupom Josipom Galjufom (1772. – 1786.). Ipak, za kipovima svetih Petra i Pavla uzalud ćemo tragati među zabilježeno skulptoralnom opremom mramornih oltara

koji su nekoć krasili unutrašnjost zagrebačke katedrale. Moguće ih je, međutim, povezati s dva mramorna kipa čija je završna isplata zabilježena u računskoj bilježnici Antuna Zdenčaja s nadnevnikom 25. srpnja 1783. Prema Zdenčajevoj bilješci, kipovi – koji su ukupno stajali 600 rajnskih florena – bili su postavljeni pred ulazom u katedralnu crkvu (*ante fores cathedralis ecclesiae*), a relativno visoka cijena obuhvaćala je i njihove dodatke (*accessoriis*), također izrađene od mramora. Moguće je da se pri tome radilo o mramornim postamentima na koje su skulpture apostolskih prvaka bile postavljene. U navedenoj bilješci dva se mramorna kipa spominju zajedno s oltarom i dva mramorna portala u biskupskoj kapeli te je – po svemu sudeći – njihova izrada bila dogovorena istim (izgubljenim) ugovorom koji je s riječkim kiparom sklopio biskup Josip Galjuf.³¹ Time je biskup očito podržao napore marnoga kustosa koji su, osim na uređenje unutrašnjosti katedrale, već od osmoga desetljeća 18. stoljeća bili usmjereni i na uljepšavanje vanjštine gotičke građevine. Još 1774. godine Zdenčaj je s Franzom Packom dogovorio preuređenje unutrašnjega dijela staroga portala katedrale (dovršeno već 1775.),³² 15. rujna 1777. bilježi završetak (nažalost, pobliže neopisanih) radova na pročelju crkve,³³ a 20. studenoga 1779. Packu je isplaćeno 100 rajnskih florena predujma za „ukrašavanje pročelja katedrale“.³⁴ Konačno, u osvrtu na Zdenčajevo rukopisno djelo *Series episcoporum et memorabilia historiae episcopatus Zagrabiensis*, koje ga predstavlja kao povjesničara Zagrebačke biskupije te kroničara vlastita vremena, Andrija Lukinović (1989.) navodi kako je vrijedni kustos bio „svjedok i neposredni učesnik uređenja kaptolskoga trga kojom je prilikom otkriveno groblje pred katedralom [...]“.³⁵ Potonje radove nije moguće rekonstruirati temeljem podataka navedenih u Zdenčajevoj računskoj bilježnici, no zabilježene vijesti svakako svjedoče o novoj brizi za uljepšavanjem vanjskoga lica katedrale i prostora pred njom.

Kao što je istaknuto, točan smještaj i daljnja sudbina u računskoj bilježnici spomenutih kipova ostaju nepoznatim. Na mjestima gdje u spomenutim *Series episcoporum* inače prilično opširno opisuje intervencije u katedrali i kapeli biskupskoga dvora, izostavlja ih i sam kanonik Zdenčaj.³⁶ Kipovi pred crkvom nisu spomenuti u kanonskoj vizitaciji koju je 1792. godine proveo zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac (1787. – 1827.),³⁷ a o njima šute i pisci kojima zahvaljujemo prve

11. Sebastiano Petruzzi, *Bogorodica Uznesenja*, 1780-te, Zagreb, Dijecezanski muzej Zagrebačke nadbiskupije (foto: D. Šourek)

Sebastiano Petruzzi, *Virgin of the Assumption*, 1780s, Zagreb, Diocesan Museum of the Archdiocese of Zagreb (photo: D. Šourek)

12. Sebastiano Petruzzi, *Sv. Skolastika*, detalj, 1779., Krk, crkva sv. Marije od Andela, glavni oltar (izvor: <http://krk.rijekaheritage.org/hr/kj/benediktinke>)

Sebastiano Petruzzi, *St. Scholastica*, detail, 1779, Krk, church of Our Lady of the Angels, high altar (source: <http://krk.rijekaheritage.org/hr/kj/benediktinke>)

monografske studije stare katedrale, nastale u drugoj polovini 19. stoljeća – Ivan Kukuljević Sakcinski (1856.), Karl Weiss (1860.) i Ivan Krstitelj Tkalčić (1885.).³⁸ Jednako tako nisu zabilježeni na fotografiji Ludviga Švoisera (1864.) koja obuhvaća stari (Vinkovićev) portal i južni dio pročelja katedrale,³⁹ niti na akvarelu Enrica Nordija i Friedricha von Schmidta (1877.–1878.) iz Muzeja grada Zagreba,⁴⁰ s prikazom čitavoga pročelja. Iako – shvaćena nešto slobodnije – Zdenčajeva latinska formula (*ante fores cathedralis ecclesiae*) dozvoljava i mogućnost da su se kipovi nalazili na širem prostoru ispred pročelja, ne prikazuje ih (više) ni

rijetka fotografija s pogledom iz smjera katedrale na zapadni dio Biskupske tvrđe, tj. Bakačevu kulu i zgradu Metropolitanske knjižnice, snimljena neposredno prije njihova rušenja (1902.–1906.).⁴¹ Ukoliko se je, dakle, radilo upravo o mramornim skulpturama crkvenih prvaka svetih Petra i Pavla, moguće je da su u Krapinske Toplice prenesene već ranije, tj. u vrijeme dovršetka tamošnje župne crkve (blagoslovljene 1832. godine), no vjerojatnijom se čini pretpostavka kako je do toga došlo nakon 1880. godine, kada je niz mramornih katedralnih oltara i kipova raspršen po župama diljem Nadbiskupije.⁴²

Konačno, Petruzzijevu zagrebačkom opusu moguće je pridružiti još jedno djelo bez čvrstoga konteksta. Riječ je o mramornoj skulpturi Uznesene Bogorodice (sl. 11), danas pohranjenoj u depou Dijecezanskoga muzeja Zagrebačke nadbiskupije. Oštećena skulptura (Bogorodici nedostaje desna podlaktica i gotovo cijela lijeva ruka) u muzej je dopremljena 1943. godine iz svetišta u Mariji Bistrici,⁴³ a svojom se tipologijom, crtama lica te oblikovanjem draperije jasno nadovezuje na Petruzzijeva dokumentirana i pripisana djela: od Uznesene Bogorodice i sv. Skolastike (sl. 12) na glavnom oltaru crkve krčkih benediktinki, do Žalosne Marije u župnoj crkvi u istarskom Lanišću (izvorno na oltaru sv. Križa u tršćanskoj katedrali sv. Justa).⁴⁴ Iako dimenzijama,⁴⁵ kao i karakterističnim oblikovanjem (poledina je ostavljena neobrađenom te je u nju usadena metalna alka, a podnožje je provideno otvorom za metalnu sponu) upućuje na izvornu poziciju naatici nekog oltara, niti ova skulptura ne pronalazi pouzdanu potvrdu u povijesnim opisima unutrašnjosti zagrebačke katedrale.⁴⁶ Pri tom je, s obzirom na provenijenciju kipa, moguće pomišljati i o osamljenoj narudžbi mramorne skulpture za jedno od najvažnijih hodočasničkih svetišta u biskupiji (s crkvom posvećenom upravo Uznesenju Blažene Djevice Marije).⁴⁷

Tri mramorne skulpture, ovdje pripisane riječkom kiparu Sebastijanu Petruzziju, proširuju zagrebačku dionicu njegova opusa potvrđujući važnu ulogu ovoga umjetnika u posljednjoj fazi recepcije barokne mramorne skulpture povezane s kaptoleskim naručiteljima i „gradilištem“ katedrale. Svojim oblikovnim i stilskim karakteristikama uklapaju se u niz dokumentiranih i atribuiranih kiparevih ostvarenja nastalih tijekom osmoga i devetoga desetljeća 18. stoljeća na području sjevernoga Jadrana, svjedočeći – još jednom – o čvrstim vezama zagrebačkih naručitelja i Rijeke kao propulzivnoga središta kiparske i altarističke produkcije u mramoru.

BILJEŠKE

- 1 Za nadnevke Michelazzijeva rođenja i smrti vidi: RADMILA MATEJČIĆ, *Udio goričkih i furlanskih majstora u baroknoj umjetnosti Rijeke*, Zbornik za likovne umetnosti (Novi Sad), 14 (1978.), 153–174 158, bilj. 12; DANKO ŠOUREK, *Altarističke radionice na granici. Barokni mramorni oltari u Rijeci i Hrvatskom primorju*, Leykam international, Zagreb, 2015., 182. Za okvirno vrijeme prvoga Petruzzijeva spomena u Rijeci vidi: RADMILA MATEJČIĆ, *Barok u Istri i Hrvatskom primorju*, u: Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1982., 385–648, 602.
- 2 O oltaru sv. Jurja i bl. Augustina Kažotića, danas glavnom oltaru župne crkve bl. Augustina Kažotića u Lupoglavu kraj Dugoga Sela, vidi: DANKO ŠOUREK, *Oltar sv. Jurja Antonija Michelazzija iz stare zagrebačke katedrale – kontekst narudžbe*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 31 (2007.), 153–166 (i ondje navedena ranija literatura).
- 3 O mehanizmu ovih posrednih kontakata, vidi u: VLADIMIR MARKOVIĆ, *La scultura marmorea a Zagabria prima di Francesco Robba*, u: Francesco Robba in beneško kiparstvo 18. stoljetja, (ur.) Janez Höfler, Rokus, Ljubljana, 2000., 191–196.
- 4 Usp. DORIS BARIČEVIĆ, *Oltari Sebastijana Petruzzija u zagrebačkoj katedrali*, Tkalčić. Godišnjak Društva za povijesnicu Zagrebačke nadbiskupije, 1 (1997.), 371–400.
- 5 Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu (dalje: NAZ), *Računi katedralne stolne crkve kustosa Antuna Zdenčaya od 1772. do 1784. (Rationes Custodiatas cathedralis ecclesiae Zagrabensis per annos duodecim, id est ab anno 1772. uaque ac inclusive annum 1784, gestia a custode Antonio Zdenčay, censura, revisae ac suis absolutionalibus firmatae)*.
- 6 Gropelli, koji se potpisao znakom križa, dana 19. rujna 1781. za svojega je majstora primio svotu od 150 florena i 56 krajcara. NAZ, *Računi katedralne stolne crkve kustosa Antuna Zdenčaya od 1772. do 1784.*, str. 43. Usp. DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 4), 387.
- 7 Usp. DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 4), 378. Oltar se danas nalazi na početku južne lađe zagrebačke katedrale.
- 8 Usp. DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 4), 376. Nakon potresa 1880. godine i regotizacije zagrebačke katedrale oltar je bio prenešen u župnu crkvu u Glini gdje je teško stradao tijekom Domovinskoga rata.
- 9 Usp. DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 4), 380–382. Nakon 1880. godine oltari su prenešeni u crkvu sv. Ivana Krstitelja na Novoj Vesi u Zagrebu.
- 10 Usp. DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 4), 383–385.
- 11 Usp. DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 4), 385.
- 12 Za glavni oltar u crkvi ženskoga benediktinskoga samostana u Krku (1779.) vidi: RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 1), 602. Za oltar svetih Petra i Pavla te dva mramorna ambona u zbornoj crkvi sv. Marije Snježne u Cresu (1788.): ANTONIO CELLA, *Il Duomo di Cherso*, Pagine Istriane. Organo dell'Associazione istriana di studi e di storia patria – Pola, god. II/5 (1951.), 20–22, 21; ALFONSO ORLINI, *Santa Maria Maggiore Collegiata della Città di Cherso*, Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, n.s., 13 (1965.), 121–146, 142; RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 1), 602. Za glavni oltar župne crkve sv. Josipa u Praputnjaku vidi: RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 1), 602. Damir Tulić (2012.) s Petruzzijevom je djelatnošću u creskoj zbornoj crkvi povezoao i oltar Majke Božje od Krunice, a srodnosti s umjetnikovim opusom pokazuje i mramorni glavni oltar u kapeli sv. Jurja u istome gradu. Za oltar Majke božje od Krunice, usp. DAMIR TULIĆ, *Kamena skulptura i oltari 17. i 18. stoljeća u Porečko-Pulskoj biskupiji*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012., 462. Za glavni oltar u kapeli sv. Jurja, usp. DANKO ŠOUREK (bilj. 1), 317.

- 13 Radmila Matejčić Petruzziju je u Rijeci pripisala oltare sv. Filipa Nerija (1754.) i sv. Vincenza Ferrera (1758.; kasnije potvrđen kao dokumentirani rad venecijanskoga majstora Pietra Fadige) u zbornoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije te oltar sv. Ivana Nepomuka (1779.) u nekoć isusovačkoj, danas katedralnoj crkvi sv. Vida. Usp. RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 1), 602; Ista, *Kako čitati grad. Rijeka jučer, danas*, Adamić, Rijeka, 2007., [I. izdanje: 1988.] 65; DANKO ŠOUREK (bilj. 1), 233-239, 307-308. U crkvi sv. Vida Petruzziju je moguće približiti i par *putta* s mramornom krunom te reljefna Žalosna Otajstva oko središnje niše na starijem oltaru Majke Božje Žalosne (izvorno Uznesenja Marijina). Usp. DANKO ŠOUREK (bilj. 1), 308, 318.
- 14 Za glavne oltare u kapelama sv. Marije od Arta u Senju (1786.) i Presv. Trojstva (Sv. Trojice) u Kastvu (1781.) vidi: DANKO ŠOUREK (bilj. 1), 312-313, 316-317, 319.
- 15 Usp. DAMIR TULIĆ (bilj. 12), 456 - 482, katalog br. 134 (808-810), 176, 177 (176-177), 61 (691-693), 66 (700), 69 (703), 60 (689-691), 124 (793-794), 89 (734-735), 162 (861-862), 159 (856-857), 171 (880-882), 243 (1010-1011), 105 (760-761). Za kipove Bogorodice i sv. Ivana u župnoj crkvi u Lanišću (izvorno na oltaru sv. Križa u katedrali sv. Justa u Trstu) i za prijedlog atribucije skulptura glavnoga oltara župne crkve u Kostanjici vidi također: Ista, *Od kasne renesanse do klasicizma: skulpture i oltari od kraja 16. do početka 19. stoljeća*, u: Predrag Marković, Ivan Matejčić, Damir Tulić, *Umjetnička baština istarske crkve 2. Kiparstvo od 14. do 18. stoljeća*, Istarska kulturna agencija, Pula, 2017., 33-51, 41, katalog br. 119 (370-372), 121 (375-376). Za skulpture na oltarima u riječkoj zbornoj crkvi i župnoj crkvi u Veprincu vidi i: DANKO ŠOUREK (bilj. 1), 226-229.
- 16 Crkva je bila blagoslovljena već 1832. godine, a 1855. godine dovršen je toranj. Usp. DANIEL PREMERL, *Župna crkva Presvetog Trojstva* [Krapinske Toplice], u: *Umjetnička topografija Hrvatske*. Krapinsko-Zagorska županija. Sakralna arhitektura s inventarom, feudalna arhitektura, spomen-obilježja, (gl. ur.) Ivanka Reberski, Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2008., 370-372, 370. O župnoj crkvi u Krapinskim Toplicama vidi također: NAZ, VJEKOSLAV NORŠIĆ, *Povijest župa Zagorskoga arhidakonata - pripremni rukopis*, 94-95; DOMINIK BANCALARI, *Krapinske Toplice, njihova topla vrela i kupelji*, Štamparija Dragutina Albrechta, Zagreb, 1871. [pretisak: Kajkavijana, Donja Stubica, 1991.], 19; ANĐELA HORVAT, *Pregled spomenika kulture s područja općine Zabok*, Kaj. Časopis za kulturu i prosvjetu (Po dragomu kraju. Područje Zaboka), XII/1, (1980.), br. 1, 67-125, 118; OLGA MARUŠEVSKI, *Historicizam u crkvenom graditeljstvu*, u: Sveti trag. Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094 - 1994., (ur.) Tugomir Lukšić, Ivanka Reberski, Zagrebačka nadbiskupija, Institut za povijest umjetnosti, Muzejsko-galerijski centar, Zagreb, 1994., 499-526, 505; JOSIP KOLESARIĆ, *Krapinske Toplice i njihova topla vrela*, Hrvatsko zagorje. Časopis za kulturu, VI/2 (2000.), 7-43, 36-42; Ista, *Krapinske Toplice i njihova topla vrela*, Općina Krapinske Toplice, Krapinske Toplice, 2012.; PETAR PUHMAJER, *Zelinska crkva sv. Ivana Krstitelja: povijest i izgradnja u kontekstu pluralizma stilovala prve polovine 19. stoljeća*, Peristil, 58 (2015.), 77-92, 87-88.
- 17 Na „kamene kipove“ s pročelja župne crkve u Krapinskim Toplicama osvrnula se tek Doris Baričević (2008.) datiravši ih u vrijeme izgradnje crkve (tj. nakon 1829.), no jasno ukazavši na ispreplitanje baroknih i klasicističkih stilskih obilježja: „U nišama pročelja stoje kipovi apostola Petra i Pavla, koji su po svoj prilici nastali nedugo nakon novogradnje crkve 1829. godine. Kipovi su još u pokretu i drapiranju odjeće barokno koncipirani, čemu odgovaraju
- i izražajne glave, međutim, dugački zagladeni i cjevasti nabori kao i male okrugle kopče, koje na nadlaktici drže odjeću, već pripadaju klasicizmu. Petar pritišće desnom rukom golemi ključ o prsa, a lijevom drži knjigu, dok sv. Pavao uz knjigu ima i veliki mač.“ DORIS BARIČEVIĆ, *Kameni kipovi iz razdoblja baroka* [Krapinske Toplice], u: *Umjetnička topografija Hrvatske*. Krapinsko-Zagorska županija. Sakralna arhitektura s inventarom, feudalna arhitektura, spomen-obilježja, (gl. ur.) Ivanka Reberski, Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2008., 474. U sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova provedenih 2009. godine fasadna boja je uklonjena te su sanirana zatečena oštećenja (odlomljeni dio lijevoga stopala Sv. Petra i palac na desnoj nozi Sv. Pavla te manja otkrnuća na nosevima i naborima draperije kod obje skulpture). Usp. Arhiv župe Presv. Trojstva u Krapinskim Toplicama, IVAN ROGINA, *Crkva Presvetog Trojstva Krapinske Toplice. Izvješće o završenim konzervatorsko-restauratorskim radovima na mramornim skulpturama sv. Petra i Pavla. Pročelje crkve*, [2009.], s. p. Na osobitoj susretljivosti i omogućenom uvidu u dokumentaciju zahvaljujem vlč. gosp. Matiji Hercegu, župniku u Krapinskim Toplicama.
- 18 O glavnom oltaru kapele sv. Marije od Arta u Senju vidi: DANKO ŠOUREK (bilj. 1), 312-313, 316-317.
- 19 Usp. ANTONIO CELLA (bilj. 12), 21; ALFONSO ORLINI (bilj. 12), 142; RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 1), 602.
- 20 Glavni oltar crkve sv. Jeronima u Rijeci Antoniju Michelaziju pripisala je Radmila Matejčić. Usp. RADMILA MATEJČIĆ, *Antonio Michelazzi „sculptor fluminensis“*, Peristil, 10/11 (1967./1968.), 155-168, 164. Usp. također: DAMIR TULIĆ (bilj. 12), 325; DANKO ŠOUREK (bilj. 1), 211-215 (i ondje navedena ranija literatura).
- 21 O oltaru vidi: RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 1), 602.
- 22 Još Ivan Kukuljević Sakcinski (1858.) navodi kako je oltar sv. Nikole Tolentinskoga, kao i onaj Gospe od Dobroga Savjeta u riječkoj crkvi sv. Jeronima izradio neimenovani majstor iz obitelji Capovilla. Radmila Matejčić (1984.) ovu vijest povezuje s koparskim majstorom Francescom Capovillom - koji je s Petruzzijem surađivao na opremanju zborne crkve u Cresu - i klesarom Giuseppeom Capovillom, zabilježenim u Rijeci krajem 18. stoljeća. Doris Baričević (1997.) skulpture i reljefe s oba oltara pripisala je pak upravo Sebastijanu Petruzziju. Usp. IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, Narodna tiskara Dra. Ljudevita Gaja, Zagreb, 1858., 132; RADMILA MATEJČIĆ, *Djela primorskih baroknih oltarista Gašpara Albertinija iz Pirana i Franje Capoville iz Kopra na Kvarneru i u Rijeci*, Zbornik za umjetnostno zgodovino, n.v., 22 (1984.), 65-70 s ilustracijama, 69; DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 3), 388. Za dataciju oltara vidi: DANKO ŠOUREK (bilj. 1), 310-311.
- 23 O Giovanniju Mariji Morlaiteru vidi: TOMAS SHARMAN, *Giovanni Maria Morlaiter*, u: *La scultura a Venezia da Sansovino a Canova*, (ur.) Andrea Bacchi, Longanesi & C., Milano, 2000., 765-770 (o skulpturama u venecijanskoj crkvi Santa Maria del Rosario - dei Gesuati, 767).
- 24 Okvirne dimenzije kipova iznose 135 × 40 cm. Usp. IVAN ROGINA (bilj. 17), s. p.
- 25 Za oltar u franjevačkoj crkvi Presv. Trojstva u Karlovcu (1698.), djelo altarista Mihaela Cusse iz Ljubljane, vidi: PAŠKAL CVEKAN, *Franjevci u Karlovcu. Prigodom četrstote obljetnice osnivanja tvrđave-grada i tristo dvadeset godina djelovanja Franjevacu u Karlovcu*, Karlovac, 1979., 58; NATAŠA POLAJNAR FRELIH, *Baročni črnin oltarji ljubljanskih kamnoseških delavnic*, Slovenski verski muzej, Stična, 2001., 60 (i ondje navedena ranija literatura). Za prijedloge atribucija asistentskih skulptura vidi: DAMJAN PRELOVŠEK, *Arhitekturna zgodovina in pomen frančiškanske cerkve*

- v Ljubljani, u: Franciškani v Ljubljani. Samostan, cerkev in župnija Marijinega Oznanjenja, (ur.) Silvin Kranjc, Samostan in župnija Marijinega Oznanjenja, Ljubljana, 2000., 274-300, 286-287. Za oltar u franjevačkoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Jastrebarskom (1734.), djelo Giovannija de Rossija iz Gorizije, vidi: PAŠKAL CVEKAN, *Franjevci u Jaski. Povijesno-kulturni prikaz prisutnosti Franjevaca u slobodnom, kraljevskom naselju Jastrebarsko prigodom 260 godina proglašenja formalnog samostana i 380 godina dolaska u Jastrebarsko*, Jastrebarsko, 1982., 64-65 (i ondje navedena ranija literatura). Za oltar u nekoć franjevačkoj crkvi Blažene Djevice Marije od Pohoda u Mariji Gorici (1757.), djelo Francesca Bense iz Gorizije, vidi: PAŠKAL CVEKAN, *Crkva Majke Božje od Pohoda u Mariji Gorici*, Zaprješićki godišnjak, 5 (1995.), 30-50, 37-47 (i ondje navedena ranija literatura). Prijepis ugovora o izgradnji oltara donosi: JASMINA NESTIĆ, *Iluzionirani oltari XVIII. stoljeća na području sjeverozapadne Hrvatske*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014., 314. Usp. također: NIKOLINA KORDIĆ, *Barokni mramorni oltari u franjevačkim crkvama kontinentalne Hrvatske*, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016.
- 26 O propovjedaonici zagrebačke katedrale vidi: ANTUN IVAN-DIJA, *Propovjedaonica zagrebačke katedrale*, Bogoslovska smotra, XXXV/2 (1965.), 313-341. Recentni pregled atributivnih prijedloga skulpturâ propovjedaonice (prije svega velike skulpture andela-atlanta) daje: VLASTA ZAJEC, *Izveštaji Artura Schneidera i fotografski arhiv kao izvori za proučavanje nekadašnjih oltara zagrebačke katedrale*, u: Artur Schneider 1879.-1946., (ur.) Ljerka Dulibić, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 2016., 191-223, 194-195. S Paolom Callalom povezuje se i skulptoralna oprema oltarâ sv. Luke i Posljednje Večere (1703.) te kipova svetih kraljeva Stjepana i Ladislava (oko 1700.) koje su se izvorno nalazile uz mramorno svetohranište glavnoga oltara (danas u Dijecezanskom muzeju Zagrebačke nadbiskupije). Usp. MATEJ KLEMENČIĆ, *Od Enrica Merenga do Paola Callala: problem autorstva kipov na oltarjih ljubljanskih kamnoseških delavnica okrog leta 1700*, Zbornik za umjetnostno zgodovino, 36 (2000.), 193-211, 203-207; DAMIR TULIĆ, *Aggiunte al catalogo di Paolo Callalo in Croazia e al Castelfranco Veneto*, Arte documento, 24 (2008.), 156-161, 158. O mramornom svetohraništu vidi: DANKO ŠOUREK, *Virtualna katedrala Artura Schneidera*, u: Artur Schneider 1879.-1946., (ur.) Ljerka Dulibić, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 2016., 161-189, 167-181.
- 27 Uz tabernakul glavnoga oltara bili su to oltari: sv. Luke; Posljednje večere; svetih Kuzme i Damijana; sv. Jurja (i bl. Augutina Kažotića); svetih Gervazija i Protazija; sv. Križa; sv. Jeronima; sv. Barbare; Presv. Trojstva; sv. Mihaela arkandela; sv. Ivana Nepomuka; sv. Emerika; sv. Katarine Aleksandrijske; sv. Franje Asiškoga (Serafijskoga). NAZ, Protokol 203, *Acta Originalia S. Visitationis Canonicae Cathedralis Ecclesiae, & Capituli Zagrabiensis nec non Collegii Praebendariorum Chori ejusdem Ecclesiae* (1792.).
- 28 Venecijanskom kiparu Alviseu Tagliapietri Doris Baričević (1983., 1994.) približila je mramorne skulpture s oltara sv. Mihaela Arkandela (nakon 1880. godine premještenoga u župnu crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije u Žakanju kraj Ozlja), a atribuciju je potvrdio Matej Klemenčić (2006.). Usp. DORIS BARIČEVIĆ, *Skulptura i slikarstvo, katalog S*, u: *Riznica zagrebačke katedrale*, 2. prošireno izdanje, (ur.) Zdenka Munk, MTM, Zagreb, 1987. [1983.], str. 55-64, 61; Ista, *Kiparstvo manirizma i baroka*, u: Sveti trag. Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije, 1094. - 1994., (ur.) Tugomir Lukšić, Ivanka Reberski, Zagrebačka nadbiskupija, Institut za povijest umjetnosti, Muzejsko-galerijski centar, Zagreb, 1997., 302-340, 340; MATEJ KLEMENČIĆ, *Scultura barocca in Istria tra Venezia, Gorizia, Lubiana e Fiume*, Saggi e memorie di storia dell'arte, 30 (2006. [2008.]), 251-288, 267.
- 29 O djelima Francesca Robbe, kao i onima Jacopa Contierija i Francesca Rottmana (povezanih s Robbinom ljubljanskom radionicom), nastalima za staru zagrebačku katedralu, vidi: MATEJ KLEMENČIĆ, *Francesco Robba (1698 - 1757). Beneški kipar in arhitekt v baročni Ljubljani*, Umetniški kabinet Primož Premzl, Maribor, 2013., 77-86, 131-135, 166, 168, katalog: A17 (270-271), A20 (271-272), A21 (272), A22 (272), A40 (280), B9 (282; i ondje navedena ranija literatura).
- 30 Usp. npr. KAMILO DOČKAL, *Diecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke I.*, Narodna tiskara, Zagreb, 1940., 12-16; LELJA DOBRONIĆ, *Biskupski i kaptolski Zagreb*, Školska knjiga, Zagreb, 1991., 49-60.
- 31 „Exitus anni 1783. [...] 25. Iulii. Abeunti supra[nomin]ato magistro Sebastiano Petruzzy quoniam ordinatione Suae Excellentiae Episcopalis cum eo convenissem pro ara S. Iosephi erigenda, ac porta capellae episcopalis tam exteriori quam interiori utraque ex marmore, ac etiam ante fores cathedralis ecclesiae ponendis statuibus duobus cum suis accessoriis item ex marmore ut in contractu pro primis quidem binis laboribus id est erectione arae et portar[um] positione floren[orum] 1700. Pro positione vero statuar[um] et accessor[iorum] floren[orum] 600 anticipavi [f] 700.“ NAZ, *Računi katedralne stolne crkve kustosa Antuna Zdenczaya od 1772. do 1784. (Rationes Custodiatas cathedralis ecclesiae Zagrabiensis per annos duodecim, id est ab anno 1772. uaque ac inclusive annum 1784, gestia a custode Antonio Zdenczay, censura, revisae ac suis absolutionalibus firmatae)*, s. p. (istaknuo D. Š.); DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 4), 378 (bilj. 19), 384 (bilj. 29). Oltar u biskupskoj kapeli Zdenčaj ovdje naziva oltarom sv. Josipa - prema jednoj od asistent-skih skulptura. Usp. DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 4), 378 (bilj. 19). U nastavku je vlastoručna potvrda o primitku i potpis Sebastiana Petruzzija: „O recepto deti fiorini setecento io Sebastiano Petrucì mano propria.“ NAZ, *Računi katedralne stolne crkve kustosa Antuna Zdenczaya od 1772. do 1784.*, s. p. Petruzzijev vlastoručni potpis nalazi se na još nekoliko mjesta u spomenutoj računskoj knjizi, uvijek zabilježen kao Petrucì. Usp. DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 4), 387.
- 32 Usp. DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 4), 372. U računskoj bilježnici zabilježen je i završetak radova na portalu u kojima su udio imali i drugi majstori (stolar, kovač, bravar, pozlatar): „Exitus 1775. 21. Aug. Supraactus magister lapidica post terminatu[m] opus portae marmoreae maioris praeter supraactus [f]loren]os 100 in vim contractus a me accepit [f]lore]nos 540 praetera adnumerati sunt eidem pro labore portae marmoreae maioris, praeter adnumerati sunt iedem pro labore portae, arcularii laboris, fabri ferarii, fabri serrarii, inauratoris cratum, et scutoru[m] ac manubrior[um], quae in porta visunt[ur] cum reliquis expensis, oc[c]asionem promotionis horu[m] ferro item et aliis quibus dum per eund[em] exolutis, ut contractus per magistru[m] sub scriptus docet Rni 334 x 15 insimul [R] 874 [x] 15.“ NAZ, *Računi katedralne stolne crkve kustosa Antuna Zdenczaya od 1772. do 1784.*, s. p. O Packovom mramornom portalu, na čijem se vrhu nalazila skulptura andela od bijeloga mramora (danas poznatom samo prema starim fotografijama), vidi: DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 4), 373.
- 33 „Exitus anni 1777. 15. 7bris [...] Hac eadem die terminatus labor circa frontispiciu[m] basilicae.“ NAZ, *Računi katedralne stolne crkve kustosa Antuna Zdenczaya od 1772. do 1784.*, 11.
- 34 „Exitus 1779. 20. 9bris [...] Item magistro Francisco Pack in Graz in ornatu[m] frontispicii cathedralis ecclesiae futuro

- anno fiendum anticipavi [R] 100.“ NAZ, *Računi katedralne stolne crkve kustosa Antuna Zdenczaya od 1772. do 1784.*, 31.
- 35 ANDRIJA LUKINOVIĆ, *Antun Zdenčaj (1721–1791), nepoznati historiograf Zagrebačke biskupije*, *Croatica Christiana periodica*, XIII/23 (1989.), 55–66, 62.
- 36 Knjižnica Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta u Đakovu, VIII. 57. br. 582, ANTUN ZDENCZAY, *Series episcoporum et memorabilia historiae episcopatus Zagrabienensis*, mss., sv. II., 59–60, 121–126, 239, 253–254. Na mjestu u tekstu upućuje: ANDRIJA LUKINOVIĆ (bilj. 35), 63. Osvrćući se, između ostalih, i na ostvarenja Franza Packa i Sebastijana Petruzzija Zdenčaj tu opisuje uređenje kapele biskupskoga dvora, popločenje poda katedrale, oltare sv. Ivana Nepomuka, sv. Franje Asiškoga i sv. Jeronima te uređenje kora.
- 37 Usp. NAZ, Protokol 203, *Acta Originalia S. Visitationis Canonicae Cathedralis Ecclesiae, & Capituli Zagrabienensis nec non Collegii Praebendiariorum Chori ejusdem Ecclesiae* (1792.).
- 38 Usp. IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Prvostolna crkva zagrebačka. Opisana s gledišta povjestnice, umjetnosti i starinah*, Tiskom Narodne tiskare Dra. Ljudevita Gaja, Zagreb, 1856.; KARL WEISS, *Der Dom zu Agram*, K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1860.; IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ, *Prvostolna crkva zagrebačka. Nekoč i sada*, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1885.
- 39 Ludvig Švoiser, *Uspomena na Zagreb, 1864.*, s. p. (URL: <http://kgzdz.arhivpro.hr/?sitetext=314>; 29. 8. 2018.).
- 40 Muzej grada Zagreba, Zbirka projekata. Prema: DRAGAN DAMJANOVIĆ, *Arhitekt Herman Bollé*, Leykam international d. o. o. – Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2013., 136.
- 41 *Pogled sa sjeveroistoka na istočno pročelje Mikulićeve biblioteke i Bakačeve kule i dio zapadnog utvrđenog zida, 1902.–1906. godine*, Fototeka Muzeja Grada Zagreba. Objavljeno u: ZLATKO JURIĆ, MARTINA STRUGAR, FRANKO ČORIĆ, *Rasprave o Bakačevoj kuli u Zagrebu 1901. godine*, Portal, 2 (2011.), 69–101, 88.
- 42 Protokoli kanonskih vizitacija u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu, koji župnu crkvu u Krapinskim Toplicama opisuju do 1905. godine, ne spominju mramorne kipove u crkvi ili na njezinu pročelju. Nedostaju, međutim, vizitacije upravo iz posljednjih desetljeća 19. stoljeća, tj. razdoblja nakon zagrebačkoga potresa (1880.). U razjašnjenju ovoga pitanja možda bi pomogli podaci iz – danas nažalost nedostupne – župne spomenice, no autori koji su se do sada njome služili nisu istaknuli eventualne vijesti o ovim skulpturama. Usp. VJEKOSLAV NORŠIĆ (bilj. 16), 94–95; DANIEL PREMERL (bilj. 16), 370–372; JOSIP KOLESARIĆ (bilj. 16, 2000.), 36–42; Isti (bilj. 16, 2012.).
- 43 „U ljetu g. 1943. dobio je Diec. Muzej iz Marije Bistrice krasan kip Uznesenja Marijina na nebo iz carrarskoga mramora, koji potječe iz 18. st.“ KAMILO DOČKAL, *Diecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke II.*, Narodna tiskara, Zagreb, 1944., 78.
- 44 O skulpturama iz Lanišća vidi: DAMIR TULIĆ (bilj. 12), 461, katalog br. 124 (793–794); Isti (bilj. 15), katalog br. 119 (370–372).
- 45 100 × 60 × 23 cm.
- 46 Prijenosom u crkvu sv. Ivana Krstitelja na Novoj Vesi Petruzzijevi oltari sv. Franje Asiškoga i sv. Jeronima izgubili su atike koje su – prema opisima u kanonskoj vizitaciji biskupa Maksimilijana Vrhovca (1792.) te monografijama Ivana Kukuljevića Saccinskoga (1856.) i Ivana Krstitelja Tkalčića (1885.) sadržavali i skulptoralne elemente. Dok su dijelovi atike oltara sv. Jeronima, s reljefnim prikazom ruke koja izlazi iz oblaka i u knjigu upisuje riječi iz Novoga Zavjeta („NON EST AEQVUM / NOS / DERELLI/QUERE / VERBUM DEI
- ET MINISTRA/RE MENSIS. / A. CT. 6“) sačuvani u spremištu zagrebačkoga Muzeja za umjetnost i obrt (MUO 2825), atici oltara sv. Franje Asiškoga zameo se trag. Usp. DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 4), 383, bilj. 28. Prema povijesnim opisima, središnji motiv ove atike prikazivao je Bogorodicu, no ne Uznesenu, nego Sućutnu: „Supra imaginem principalem extat imago Matris Dolorosae cum duobus hinc inde angelis.“; „Gore Maria s mrtvim Isusom na krilu.“; „Nad oltarom bijaše malena mramorna plohozreba bl. d. Marije s mrtvim Isusom na krilu [...]“. NAZ, Protokol 203, *Acta Originalia S. Visitationis Canonicae Cathedralis Ecclesiae, & Capituli Zagrabienensis nec non Collegii Praebendiariorum Chori ejusdem Ecclesiae* (1792.), 64; IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI (bilj. 38), 39; IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ (bilj. 38), 96.
- 47 U osmom desetljeću 18. stoljeća, Petruzzijev zagrebački naručitelj, biskup Josip Galjuf, odigrao je važnu ulogu u obrani bistričkoga svetišta pred marijaterezijanskim reformama te je svoj uspjeh možda obilježio i prestižnim darom crkvi. O Galjufovom naporima oko očuvanja prošteništa u Mariji Bistrici usp. ANTE SEKULIĆ, *Zagrebački biskupi i bistrički župnici u prošteničkoj obnovi Marije Bistrice u posljednjih 300 godina*, Bogoslovska smotra, LIV/4 (1985.), 604–625, 616–617.

REFERENCES

- DOMINIK BANCALARI, *Krapinske Toplice, njihova topla vrela i kupelji*, Štamparija Dragutina Albrechta, Zagreb, 1871. [reprint: Kajkavijana, Donja Stubica, 1991.]
- DORIS BARIČEVIĆ, *Skulptura i slikarstvo, katalog 5*, in: Riznica zagrebačke katedrale, 2n edition, (ed.) Zdenka Munk, MTM, Zagreb, 1987, [1983], 55–64.
- DORIS BARIČEVIĆ, *Kiparstvo manirizma i baroka*, in: Sveti trag. Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije, 1094 – 1994., (ed.) Tugomir Lukšić, Ivanka Reberski, Zagrebačka nadbiskupija, Institut za povijest umjetnosti, Muzejsko-galerijski centar, Zagreb, 1997, 302–340.
- DORIS BARIČEVIĆ, *Oltari Sebastijana Petruzzija u zagrebačkoj katedrali*, Tkalčić. Godišnjak Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije, 1 (1997), 371–400.
- DORIS BARIČEVIĆ, *Kameni kipovi iz razdoblja baroka* [Krapinske Toplice], in: Umjetnička topografija Hrvatske. Krapinsko-Zagorska županija. Sakralna arhitektura s inventarom, feudalna arhitektura, spomen-obilježja, (ed.) Ivanka Reberski, Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2008, 474.
- ANTONIO CELLA, *Il Duomo di Cherso*, Pagine Istriane. Organo dell'Associazione istriana di studi e di storia patria – Pola, god. II/5 (1951), 20–22.
- PAŠKAL CVEKAN, *Franjevci u Karlovcu. Prigodom četriristote obljetnice osnivanja tvrđave-grada i tristo dvadeset godina djelovanja Franjevaca u Karlovcu*, Karlovac, 1979.
- PAŠKAL CVEKAN, *Franjevci u Jaski. Povijesno-kulturni prikaz prisutnosti Franjevaca u slobodnom, kraljevskom naselju Jastrebarsko prigodom 260 godina proglašenja formalnog samostana i 380 godina dolaska u Jastrebarsko*, Jastrebarsko, 1982.
- PAŠKAL CVEKAN, *Crkva Majke Božje od Pohođenja u Mariji Gorici*, Zaprješki godišnjak, 5 (1995), 30–50.
- DRAGAN DAMJANOVIĆ, *Arhitekt Herman Bollé*, Leykam international d.o.o., Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2013.
- LELJA DOBRONIĆ, *Biskupski i kaptolski Zagreb*, Školska knjiga, Zagreb, 1991.
- KAMILO DOČKAL, *Diecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke I.*, Narodna tiskara, Zagreb, 1940.
- KAMILO DOČKAL, *Diecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke II.*, Narodna tiskara, Zagreb, 1944.
- ANĐELA HORVAT, *Pregled spomenika kulture s područja općine Zabok*, Kaj. Časopis za kulturu i prosvjetu (Po dragomu kraju. Područje Zaboka), XII/1, (1980), 1. 67–125.
- ANTUN IVANDIJA, *Propovjedaonica zagrebačke katedrale*, Bogoslovska smotra, XXXV/2 (1965), 313–341.
- ZLATKO JURIC, MARTINA STRUGAR, FRANKO ČORIĆ, *Rasprave o Bakačevoj kuli u Zagrebu 1901. godine*, Portal, 2 (2011), 69–101.
- MATEJ KLEMENČIĆ, *Od Enrica Merenga do Paola Callala: problem avtorstva kipov na oltarjih ljubljanskih kamnoseških delavnih okrog leta 1700*, Zbornik za umetnostno zgodovino, 36 (2000), 193–211.
- MATEJ KLEMENČIĆ, *Scultura barocca in Istria tra Venezia, Gorizia, Lubiana e Fiume*, Saggi e memorie di storia dell'arte, 30 (2006 [2008]), 251–288.
- MATEJ KLEMENČIĆ, *Francesco Robba (1698–1757). Beneški kipar in arhitekt v baročni Ljubljani*, Umetniški kabinet Primož Premzl, Maribor, 2013.
- JOSIP KOLESARIĆ, *Krapinske Toplice i njihova topla vrela*, Hrvatsko zagorje, VI/2 (2000), 7–43.
- JOSIP KOLESARIĆ, *Krapinske Toplice i njihova topla vrela*, Općina Krapinske Toplice, Krapinske Toplice, 2012.
- NIKOLINA KORDIĆ, *Barokni mramorni oltari u franjevačkim crkvama kontinentalne Hrvatske*, MA Thesis, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016.
- IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Prvostolna crkva zagrebačka. Opisana s gledišta povjestnice, umjetnosti i starinah*, Tiskom Narodne tiskare Dra. Ljudevita Gaja, Zagreb, 1856.
- IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, Narodna tiskara Dra. Ljudevita Gaja, Zagreb, 1858.
- ANDRIJA LUKINOVIĆ, *Antun Zdenčaj (1721–1791), nepoznati historiograf Zagrebačke biskupije*, Croatica Christiana periodica, XIII/23 (1989), 55–66.
- VLADIMIR MARKOVIĆ, *La scultura marmorea a Zagabria prima di Francesco Robba*, in: Francesco Robba in beneško kiparstvo 18. stoletja, (ed.) Janez Höfler, Rokus, Ljubljana, 2000, 191–196.
- OLGA MARUŠEVSKI, *Historizam u crkvenom graditeljstvu*, in: Sveti trag. Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094 – 1994, (eds.) Tugomir Lukšić, Ivanka Reberski, Zagrebačka nadbiskupija, Institut za povijest umjetnosti, Muzejsko-galerijski centar, Zagreb, 1994, 499–526.
- RADMILA MATEJČIĆ, *Antonio Michelazzi „sculptor fluminensis“*, Peristil, 10/11 (1967/1968), 155–168.
- RADMILA MATEJČIĆ, *Udio goričkih i furlanskih majstora u baroknoj umjetnosti Rijeke*, Zbornik za likovne umetnosti (Novi Sad), 14 (1978), 153–174.
- RADMILA MATEJČIĆ, *Barok u Istri i Hrvatskom primorju*, in: Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Krno Prijatelj, Barok u Hrvatskoj, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1982, 385–648.
- RADMILA MATEJČIĆ, *Djela primorskih baroknih oltarista Gašpara Albertinija iz Pirana i Franje Capoville iz Kopra na Kvarneru i u Rijeci*, Zbornik za umetnostno zgodovino, n.v., 22 (1984), 65–70.
- RADMILA MATEJČIĆ, *Kako čitati grad. Rijeka jučer, danas*, Adamić, Rijeka, 2007, [first edition: 1988]
- JASMINA NESTIĆ, *Iluzionirani oltari XVIII. stoljeća na području sjeverozapadne Hrvatske*, PhD Thesis, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014.
- ALFONSO ORLINI, *Santa Maria Maggiore Collegiata della Città di Cherso*, Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, n.s., 13 (1965), 121–146.
- DANIEL PREMIERL, *Župna crkva Presvetog Trojstva* [Krapinske Toplice], in: Umjetnička topografija Hrvatske. Krapinsko-Zagorska županija. Sakralna arhitektura s inventarom, feudalna arhitektura, spomen-obilježja, (ed.) Ivanka Reberski, Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2008, 370–372.
- NATAŠA POLAJNAR FRELIH, *Baročni crni oltarji ljubljanskih kamnoseških delavnih, Slovenski verski muzej, Stična*, 2001.
- DAMJAN PRELOVŠEK, *Arhitekturna zgodovina in pomen frančiškanske cerkve v Ljubljani*, in: Frančiškani v Ljubljani. Samostan, cerkev in župnija Marijinega Oznanjenja, (ed.) Silvin Kranjc, Samostan in župnija Marijinega Oznanjenja, Ljubljana, 2000, 274–300.
- PETAR PUHMAJER, *Zelinska crkva sv. Ivana Krstitelja: povijest i izgradnja u kontekstu pluralizma stilova prve polovine 19. stoljeća*, Peristil, 58 (2015), 77–92.
- ANTE SEKULIĆ, *Zagrebački biskupi i bistrički župnici u prošteničkoj obnovi Marije Bistrice u posljednjih 300 godina*, Bogoslovska smotra, LIV/4 (1985), 604–625.
- TOMAS SHARMAN, *Giovanni Maria Morlaiter*, in: La scultura a Venezia da Sansovino a Canova, (ed.) Andrea Bacchi, Longanesi & C., Milano, 2000, 765–770.
- DANKO ŠOUREK, *Oltar sv. Jurja Antonija Michelazzija iz stare zagrebačke katedrale – kontekst narudžbe*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 31 (2007), 153–166.
- DANKO ŠOUREK, *Altarističke radionice na granici. Barokni mramorni oltari u Rijeci i Hrvatskom primorju*, Leykam international, Zagreb, 2015.

- DANKO ŠOUREK, *Virtualna katedrala Artura Schneidera*, in: Artur Schneider 1879.–1946., (ed.) Ljerka Dulibić, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 2016, 161–189.
- IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ, *Prvostolna crkva zagrebačka. Nekoč i sada*, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1885.
- DAMIR TULIĆ, *Aggiunte al catalogo di Paolo Callalo in Croazia e al Castelfranco Veneto*, *Arte documento*, 24 (2008), 156–161.
- DAMIR TULIĆ, *Kamena skulptura i oltari 17. i 18. stoljeća u Porečko–Pulskoj biskupiji*, PhD Thesis, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012.
- DAMIR TULIĆ, *Od kasne renesanse do klasicizma: skulpture i oltari od kraja 16. do početka 19. stoljeća*, in: Predrag Marković, Ivan Matejčić, Damir Tulić, *Umjetnička baština istarske crkve 2. Kiparstvo od 14. do 18. stoljeća*, Istarska kulturna agencija, Pula, 2017, 33–51.
- KARL WEISS, *Der Dom zu Agram*, K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1860.
- VLASTA ZAJEC, *Izvjestaji Artura Schneidera i fotografski arhiv kao izvori za proučavanje nekadašnjih oltara zagrebačke katedrale*, in: Artur Schneider 1879.–1946., (ed.) Ljerka Dulibić, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 2016, 191–223.

ARCHIVAL SOURCES

- Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, *Računi katedralne stolne crkve kustosa Antuna Zdenczaya od 1772. do 1784. (Rationes Custodiatu cathedralis ecclesiae Zagrabienensis per annos duodecim, id est ab anno 1772. uaque ac inclusive annum 1784, gestia a custode Antonio Zdenczay, censura, revisae ac suis absolutionalibus firmatae)*.
- Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, Protokol 203, *Acta Originalia S. Visitationis Canonicae Cathedralis Ecclesiae, & Capituli Zagrabienensis nec non Collegii Praebendariorum Chori ejusdem Ecclesiae (1792.)*.
- Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, VJEKOSLAV NORŠIĆ, *Povijest župa Zagorskoga arhiđakonata – pripremni rukopis*, 94–95.
- Arhiv župe Presvetog Trojstva u Krapinskim Toplicama, IVAN ROGINA, *Crkva Presvetog Trojstva Krapinske Toplice. Izvješće o završenim konzervatorsko–restauratorskim radovima na mramornim skulpturama sv. Petra i Pavla. Pročelje crkve, [2009.]*
- Knjižnica Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta u Đakovu, VIII. 57. br. 582, ANTUN ZDENCZAY, *Series episcoporum et memorabilia historiae episcopatus Zagrabienensis*, mss., sv. II.

SUMMARY

Additions to the oeuvre of Sebastiano Petruzzi in Zagreb

Statues of Saints Peter and Paul from the façade of the parish church of the Holy Trinity in Krapinske Toplice, and the sculpture of the Virgin of the Assumption in the Diocesan Museum of the Archdiocese of Zagreb, clearly exhibit stylistic and formal features pertinent to the sculptural manner of Sebastiano Petruzzi. The characteristic rendering of their faces and drapery, as well as their poses, show affinities with a number of Petruzzi's documented and attributed works produced during the 1770s and the 1780s, especially the ones related to the artist's commissions for Zagreb cathedral and the chapel of the archdiocesan palace. The statues of Saints Peter and Paul today in Krapinske Toplice can be associated with an archival note mentioning two unidentified marble sculptures that had been placed in front of the Zagreb cathedral in 1783. Sculptures here attributed to Sebastiano Petruzzi therefore represent an addition to the artist's activity in Zagreb, as well as to the corpus of Baroque marble sculpture relocated from Zagreb cathedral during the restoration that followed the 1880 earthquake.

Dr. sc. DANKO ŠOUREK diplomirao je povijest umjetnosti i arheologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (2005.), gdje je 2012. godine obranio doktorski rad s temom *Mramorna skulptura i altaristika XVII. i XVIII. na području Rijeke i Hrvatskoga primorja*.

DANKO ŠOUREK, PhD graduated Art History and Archaeology at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb in 2005. He received his PhD at the same university in 2012 with the thesis *Marble sculpture and altars in 17th and 18th century in Rijeka and Hrvatsko primorje*.